

ICONOGRAPHISK POST
NORDISK TIDSKRIFT FÖR BILDTOLKNING
NORDIC REVIEW OF ICONOGRAPHY

NR 3/4, 2024

INNEHÅLL / CONTENTS

Förord / Editorial	3
<i>Heidi Pfäffli</i>	
”När detta Lijf förgår / Ett Nytt jag igän får”. Daniel Hjulströms målningar i det Grotenfeltska gravkapellet i Jorois, Savolax, Finland	7
<i>Inga Lena Ångström Grandien</i>	
En målning av Marie bebådelse av Herman Han i Kläckeberga kyrka i Småland	43
<i>Inger Ahlstedt-Yrlid</i>	
Förlorat guld. Absidmålningarna i Löderups kyrka, Skåne	73
Bokrecension – Book review:	
<i>Hans-Olof Boström</i>	
Simon McKeown: <i>Emblems at Läckö. An Insight into the Visual World of Magnus Gabriel and Maria Euphrosyne De la Gardie</i> , 2024	88
In memoriam:	
<i>Margareta Kempff Östlind & ICO:s redaktion</i>	
Ingalill Pegelow 1931–2023	96
<i>Mia Åkestam & Lars Berggren</i>	
Jan Svanberg 1935–2024	100

ICONOGRAPHISK POST • NORDISK TIDSKRIFT FÖR BILDTOLKNING
NORDIC REVIEW OF ICONOGRAPHY NR 3/4, 2024. ISSN 2323-5586
PP. 73–86. DOI: 10.69945/20243-427716

Inger Ahlstedt-Yrlid

PhD, Senior lecturer emer., Art History, Lund University, Sweden
Email: iay@yrlid.se

Förlorat guld. Absidmålningarna i Löderups kyrka, Skåne

***Lost Gold. The Apse Paintings
in Löderup Church, Scania, Sweden***

Abstract: This article is an excerpt from Inger Ahlstedt Yrlid's doctoral thesis *Och i hopp om det eviga livet. Studier i Skånes romanska muralmaleri* (And in Hope of Life Eternal. Studies in Scanian Romanesque Murals) published in 1976, in which the author summarizes what is known about the vanished Romanesque murals in Löderup Church in southeastern Scania (i.e. Medieval Denmark, now Sweden) before their destruction in the 1860s. It is part of the introduction to the thesis, where the Romanesque frescoes in Scania and their state of preservation (if any) is described. “The Löderup example” is a case study illustrating the fate of many other Scanian church paintings during the 19th century.

The posthumously published study on the Danish Romanesque murals by Ulla Haastrup (*Danske romanske kalkmalerier*, 2024; reviewed in *ICO*, nr 1–2, 2024) discusses the wall paintings in 99 churches of which 14 are located in Scania. Several significant Scanian cases are, however, missing and Löderup Church is one of them. Its apse was probably one of the period's most lavishly decorated and exemplifies the strong Byzantine influence that Haastrup highlights in her study.

Keywords: Löderup Church (Scania), Denmark, 12th Century, Romanesque Art, Mural, Wall Painting, Byzantine influence, Destruction of Medieval Churches, Carl Georg Brunius, Nils Månsson Mandelgren

Fig. 1. Löderup kyrka, Skåne, sedd från öster. Kyrkans ursprungliga delar dateras till 1100-talet. I början av 1860-talet revs kor, absid och delar av långhuset (jfr fig. 5) och ersattes med nytt kor och breda korsarmar uppförda efter ritningar av C. G. Brunius. Sakristian mot öster tillkom 1929. Till höger en fristående kastal, troligen från 1400-talet. Foto A. Landen 2024.

Löderup Church, Scania, Sweden, seen from the east. The original church is dated to the 12th century. At the beginning of the 1860s the choir, apse and parts of the nave were demolished and replaced by a new choir and wide cross-arms according to designs of C. G. Brunius. A sacristy was added in 1929. To the right a free standing tower, probably from the 15th century.

Förlorat guld

Absidmålningarna i Löderups kyrka, Skåne

Inledning

Då Inger Ahlstedt Yrlid 1976 publicerade sin avhandling *Och i hopp om det eviga livet. Studier i Skånes romanska muralmaleri* hade Otto Demus åtta år tidigare i *Romanische Wandmalerei* gett en mycket nedstämmande bild av hur mycket som fanns bevarat av Europas romanska muralmaleri. Enligt hans beräkning fanns bara mellan en och två procent av det ursprungliga beståndet kvar. Danmark, och i all synnerhet Skåne, utgör dock ett undantag, med ett ovanligt omfattande mått av bevarade romanska målningar. I avhandlingen noteras att det i landskapet då fanns åtminstone ett 50-tal kyrkor med mer eller mindre omfattande rester av sådana. Därtill fanns dokumentariska belägg för målningar i ytterligare några. Detta placerar Skåne väsentligt över det europeiska genomsnittet Demus anger, trots att det skånska beståndet utsatts för samma typ av förstörelse som det europeiska i stort: valvslagningar, ombyggnationer, rivning av hela kyrkor, överkalkningar och rena nedknackningar har löpande reducerat beståndet.

Någon samlad studie av det danska romanska muralmaleriet finns inte men Ulla Haastrups stora, postumt utgivna studie (recenserad i föregående nummer av *ICO*) fyller åtminstone delvis detta tomrum. Endast 14 av de 99 romanska kyrkomålningar hon behandlar är belägna i Skåne. Flera betydande exempel är utelämnade, bland dem de som fram till 1860-talet fanns i Löderups kyrka i sydöstra Skåne och som ytterligare exemplifierar det starka bysantinska inflytande som Haastруп lyfter fram i sin bok. En del är emellertid känt om de dessa målningar och här återpubliceras det avsnitt ur Inger Ahlstedt Yrlids avhandling där skeendet i Löderup får exemplifiera det öde som under i första hand 1800-talet drabbade många skånska kyrkomålningar.

Texten är en del av avhandlingens inledning där beståndet av romanskt kalkmaleri i Skåne och dess bevaringstillstånd översiktligt beskrivs. Avsnittet har undertiteln ”Exemplet Löderup” (s. 13–19). Illustrationerna är förnyade, fig. 1, 3 och 4 är tillagda, och noterna har numrerats om.

Redaktionen

Inger Ahlstedt-Yrliid

Exemplet Löderup

I Otto Rydbecks avhandling från 1904 med titeln *Medeltida kalkmålningar i Skånes kyrkor* finner man i den avslutande katalogen följande rader om Löderups kyrka:

Två mil öster om Ystad ligger Löderups kyrka, byggd av huggen kalksten. I absidens hjälmhålf fann man år 1833, vid kalkputsens afskalning, en bild af Gud Fader och evangelisterna framställda i 'bjerta färger'. Tyvärr instörtade en del af hvalfvet kort därefter, hvadan målningarna gingo förlorade. (s. 95)

En not hänvisar därefter till Brunius *Skånes konsthistoria för medeltiden* där man också på sidan 611 hittar dessa uppgifter om Löderups kyrka. Texten hos Otto Rydbeck fortsätter:

Vid Mandelgrens besök i kyrkan före ofvannämnda tid voro de till största delen dolda af kalklagret, men färgerna skymtade dock igenom här och hvar. Hans teckning i 'Monuments scandinavæ' visar i mitten en rikt stjärnbeströdd mandorla, inom hvilken Rex gloriæ varit afbildad. Rundt omkring synes en mängd nimber och rökelsekär i relief och under det hela en rad nimber, äfven dessa förhöjda, utvisande att, som bruket var, apostlarna har varit återgifna. (s. 95)

Teckningen finns mycket riktigt återgiven hos Mandelgren och ger trots den omissskänneliga Mandelgrenformen en klar uppfattning om att absiden i Löderup en gång haft en praktfull romansk utsmyckning.¹ Rydbecks text döljer emellertid under den skenbart oantastliga ytan en diskrepans. År 1833 var Nils Månsson Mandelgren tjugo år gammal. Han hade då ännu inte påbörjat sina inventeringar av minnesmärken. Går man till det Mandelgrenska arkivet, som förvaras på Folklivsarkivet vid Lunds universitet, visar det sig också att Mandelgrens besök i Löderup och hans avteckning av absiden daterar sig till 1850,² alltså samma år som Brunius gav ut *Skånes konsthistoria*. Uppgiften om att målningarna 1833 eller kort därefter skulle ha gått förlorade vid absidens instörtande ter sig mot denna bakgrund något mindre vederhäftiga.

Mandelgrens arkiv visar sig emellertid innehålla flera uppgifter av värde för kunskapen om målningarna i Löderup. I kapseln med Löderupshandlingar finns bevarade tre ark som rör kyrkan. I ark nr 1 står under rubriken "Löderups kyrka 1850":

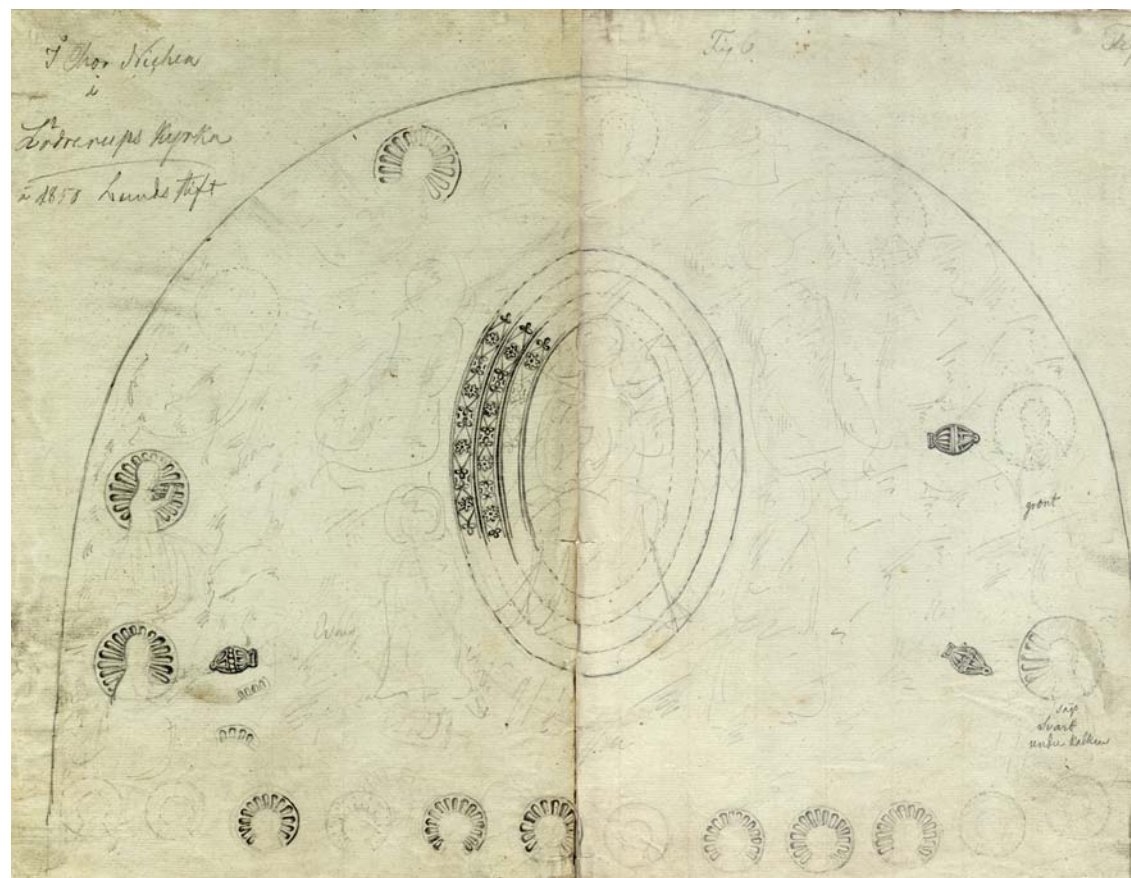

Fig. 2. Nils Månsson Mandelgren, Löderups kyrka, absidens romanska målningar. Blyertsteckning, 1850. LUF, Mandelgrenska samlingen, serie IV, kapsel VII. Alvin portal (CCo-PD).

Nils Månsson Mandelgren, Löderup Church, remains of the Romanesque wall paintings in the apse. Pencil, 1850.

Den antika målningen i Choret öfverstruken 18-- då hvalfvet lagades. – Kyrkoherden Ekdal i Stockholm påstod att den var från 1000-talet på guldgrund, men pastor som N. lätit öfverstryka den sade att den var plump och illa utförd ifrån 14/1700 tal,³ de upph. glorierna som visa sig uti kalken – samt färgen som lyste igenom på sina ställen bestämmer bäst tiden, att vara samtidigt med målningarne i Bjäresjö. Så handla Historisi som ej studerat konst-

historien. /- - -/ Prosten -- låfvade mig beskrifning av målningen i koret, han sjelf som stor Historiker, lossas intressera sig för saken, få se hur det går? Se Bruni Sk:k.H och 1829 års förteckning om kyrkan.⁴

I ark nr 2 finns samma fakta något mera formellt avfattade och med ytterligare preciseringar:

Löderups kyrka. Här finns gamla målningar från 1100-talet på guldgrund, att de vårdas derom tvistas icke, emedan historikern Bruzelius är här kyrkoherde, meddelat af Pastor Ekdahl som sett dessa målningar på 1820-talet, och försäkrade att det var det praktfullaste han ännu sett af konst från denna tid. 1850 Besökte jag Löderup och fann dessa målningar öfverkalkade, prosten Bruzelius försäkrade att de voro utan konstintresse hvarför han lät öfverkalka dem. Uti Arnputset syntes upphöjningar i hvilka var modellerat ornater för helgonsken, rökelsekar m.m. Likaledes genomskymtade färgorne kalken, hvilket allt aftecknades som kan jämföras med målningarna i Bjersjö kyrka.⁵

Ark nr 3 är ett brev daterat den 23.11.65. Avsändare är den dåvarande kyrkoherden i Löderup C. Höckert. Brevet lyder:

Högädle Herr Artist! Till svar å ärade skrifvelsen af den 15de dennes får jag nämna, att i Löderups kyrkas chorhvalf under de 10 år jag här varit pastor, inga freskomålningar varit synliga, och förmodligen icke på detsamma under kalken funnits, emedan det icke lärer hafva varit det ursprungliga chorhvalvet. I skeppets hvalf deremot hafva sådana freskomålningar stått kvar, från kalken till en del befrjade, ända till kyrkans ombyggnad till korskyrka år 1863, föreställande i röd färg figurer med gloria kring sina hufvuden.⁶

Ännu 1865 väntade alltså Mandelgren på uppgifter om målningarna i Löderup. Han var uppenbarligen okunnig om det öde som drabbat kyrkan efter hans besök där år 1850.

Den kyrka som Mandelgren hade sett och som beskrivs i det han kallar ”1829 års förteckning över kyrkan”, dvs. en prästrelation som finns bevarad i två exemplar i Landsarkivet i Lund,⁷ var en skånsk romansk kyrka av normalplantyp ehuru ovanligt stor i dimensionerna. Den hade alltså absid, kor, långhus och i väster ett brett torn. Dessutom hade kyrkan två vapenhus, ett på norrsidan och ett på sydsidan. Intill kyrkan fanns, och finns alltjämt, ett fristående torn.

Dessvärre blir kyrkornas inre oftast mycket styvmoderligt behandlade i de äldre beskrivningarna. 1829 års beskrivning av Löderups kyrka, som förfat-

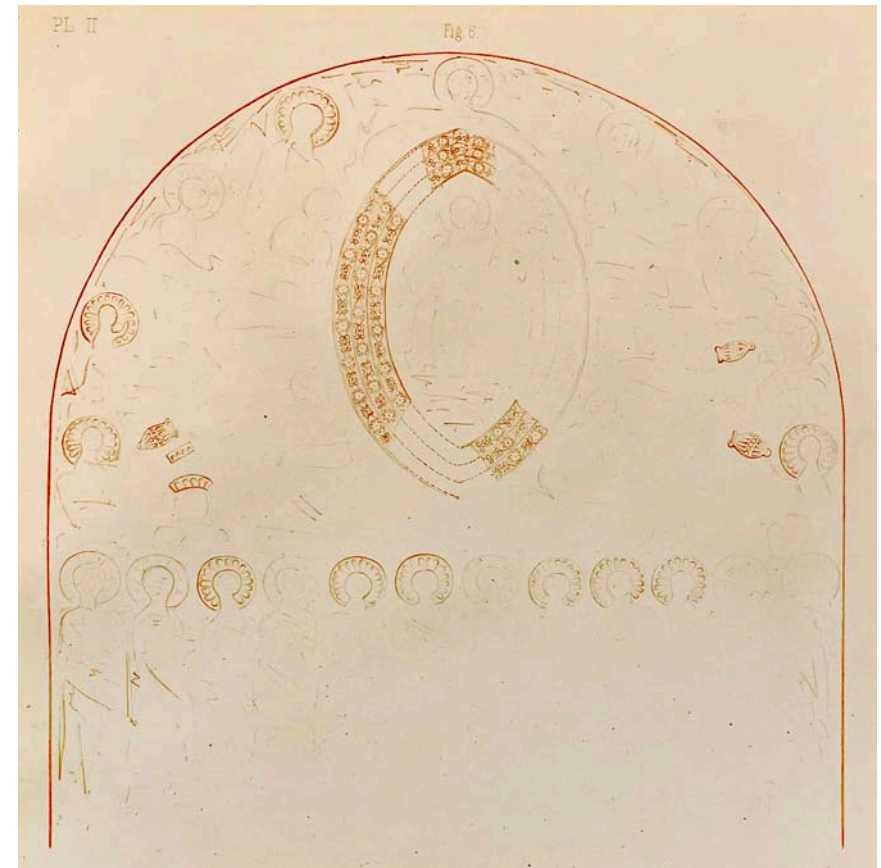

Fig. 3. N. M. Mandelgren, Löderups kyrka, absidens romanska målningar, i *Monuments scandinaves du moyen age...* 1862, Pl. II, fig. 6. Foto Lars Berggren.

N. M. Mandelgren, Löderups Church, the Romanesque paintings in the apse. In *his Monuments scandinaves du moyen age avec les peintures et autres ornements qui le décorent, 1862, illustrated with lithographs.*

tats av dåvarande kyrkoherden Magnus Bruzelius, innehåller emellertid för en gångs skull under rubriken ”Inskrifter” en passus om interiören där det uttryckligen sägs att inga gamla bilder finns i kyrkan. Nu skulle detta naturligtvis med hänsyn till tidens språkbruk kunna tolkas som att inga gamla skulpturer finns i kyrkan, men eftersom Bruzelius beskriver både dopfunten, altartavlan och målningarna på det trätak i koret som satts in för att ersätta det 1734 instörtade

korvalvet, finns det anledning att tro att han här ändå åsyftar målning på vägg. Vad hade hänt med den praktfulla målning på guldgrund som pastor Ekdahl sett på 1820-talet?

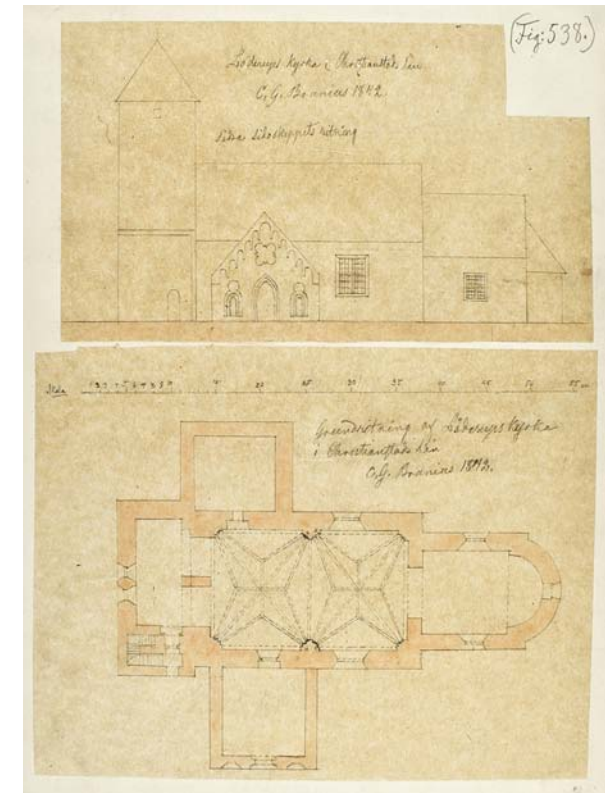
Sockenstämmoprotokollet av den 15.9.1822 ger förklaringen.⁸ Där står helt kortfattat att ”som nödvändigheten fordrade verkställighet af kyrkans hvitme- ning invändes” så skall enligt sockenstämmans beslut sådan ske. Räkningen för det utförda arbetet återfinns i kyrkoräkenskaperna.⁹ Den nödvändighet som krävde att man vittade i Löderups kyrka utgjordes med all säkerhet av en biskoplig reprimand vid biskopsvisitationen i Löderup den 2.6.1822 då både Hörups och Löderups kyrkor befanns vara något mörka.¹⁰ Om absidens guldgrund sägs inte ett ord varken i sockenstämmoprotokollet eller visitationspro- tokollet, men följderna av besluten blev att det faktiskt inte fanns några målning- ar synliga i kyrkan när Magnus Bruzelius 1824 tillträdde sitt pastorat.

Sockenstämmoprotokoll och räkenskaper vittnar oftast relativt noggrant om vad som tilldrar sig i kyrkan, men någon rubrik som täcker den av Brunius om- nämnda ”afskalningen” av putsen 1833 finns, försåvitt jag kunnat finna, inte i Löderups papper. Att en sådan vid något tillfälle verkligen ägt rum bestyrks ju emellertid av det faktum att Bruzelius inför Mandelgren 1850 erkänner att han sett målningarna och påtar sig ansvaret för att ha låtit överkalka dem. 1830-talets räkenskaper visar att reparationerna på kyrkan varit många, en del också ganska omfattande. Ingenstans står emellertid talat om absiden och dess av Brunius om- talade instörtande. 1833 får kyrkan visserligen ganska omfattande skador i sam- band med ett blixtnedslag som Bruzelius i en rapport beskriver med dramatisk verve, men ur just den kalamiteten verkar absidpartiet att ha gått oskadat.¹¹

Under 1835 finns emellertid en räkning för reparation av valvet över sakristi- an.¹² Någon sakristia nämns inte i Bruzelius beskrivning av kyrkan. Det är möj- ligt att det utrymme som i visitationsprotokollen omtalas som sakristia är ut- rymmet bakom huvudaltaret. Reparation av valvet över sakristian skulle alltså eventuellt kunna hänföra sig till absidvalvet. Räkningen slutar emellertid på 18 riksdaler och kan alltså knappast vara föranledd av någon mera omfattande lag- ning. Kanske kan de arton riksdalerna ha räckt till en nertagning av den gamla putsen och ny vittning. Eljest finns ingen annan lösning än att kostnaderna för dessa åtgärder gått in under någon av posterna för arbeten på kortaket som reparerades grundligt samma år. Så mycket torde emellertid vara ovedersägligt som att målningarna någon gång under 1830- eller 1840-talet varit framme och

Fig. 4, Carl Georg Brunius, Löderups kyrka i Chris- tianstads län. Blyerts- teckning 1846. Fasad mot söder och grundplan. LUF, Mandelgrenska samlingen (I:11-140:538). Alvin portal (CCo-PD).

Carl Georg Brunius, Löderup Church. Pencil, 1846. Façade from the south and floor plan.

därefter åter kalkats över.¹³ Bruzelius omdöme om målningarnas konstnärliga halt är njugett men bör i sig inte tillmätas alltför stort värde.

En i sammanhanget intressantare fråga är emellertid vad Brunius bygger sin redogörelse i *Skånes konsthistoria* på. Brunius hade kommit i kontakt med Bruzelius i samband med en tilltänkt ombyggnad av annexkyrkan till Löderup, Hörup. Hans första uttalande i frågan om ombyggnaden av Hörups kyrka daterar sig till 1836. Ärendet blev långdraget och arbetet kom inte till utförande förrän 1847–48.¹⁴ Brunius har alltså haft anledning att besöka Löderup redan 1836 och han har senare vid flera tillfällen återvänt. Redan 1839 har Bruzelius anlitat Brunius också för Löderups kyrkas del. I kyrkoräkenskaperna för detta år återfinns en post på trettio riksdaler till professor Brunius för att han be- siktigtat kyrkan inför vissa reparationer.¹⁵ Två år senare lyfter Brunius femtio riksdaler för ombyggnads- och kostnadsförslag för Löderups kyrka.¹⁶ Brunius

Fig. 5. C. G. Brunius, Löderups kyrka, med sin ursprungliga avslutning mot öster (kor och absid). Tuschteckning 1845. ATA, Brunii samling XXXIII, s. 87. Efter Ahlstedt-Yrliid 1976.

C. G. Brunius, Löderup Church, with its original choir and apse. Ink, 1845.

kom så småningom också att göra upp den slutliga ritningen till utvidgningen av Löderups kyrka, en plan som förutsatte rivning av absiden.¹⁷

Med tanke på den närhet i tiden som finns mellan överkalkningen av målningarna och Brunius besök frågar man sig, om Brunius tal om ”bjerta färger” bygger på självsyn. Omdömet har tydlig klang av den tvehågsenhet som präglar Brunius syn på hela det medeltida måleriet.¹⁸ Skulle han vid det ena besöket ha sett målningarna med putsen avknackad och vid det nästa fått höra att de kalkats över skulle detta säkerligen inte ha berett honom några större bekymmer, i synnerhet inte om pastor Bruzelius försäkrat honom att överkalkningen var nödvändig med hänsyn till att en del av valvet med målningarna störtat ned.

Brunius har senare återkommit till Löderup vid flera tillfällen. Bruzelius initierade som nämnts en ombyggnad också av Löderups kyrka, men avled själv 1855 innan han fick se det av Brunius ledda arbetet påbörjat. Ombyggnaden ägde rum under 1860-talets första år och var slutförd 1863. Det är denna ombyggnad som Mandelgren uppenbarligen är okunnig om när han skriver sin förfrågan till Bruzelius efterträdare i Löderup, pastor Höckert.

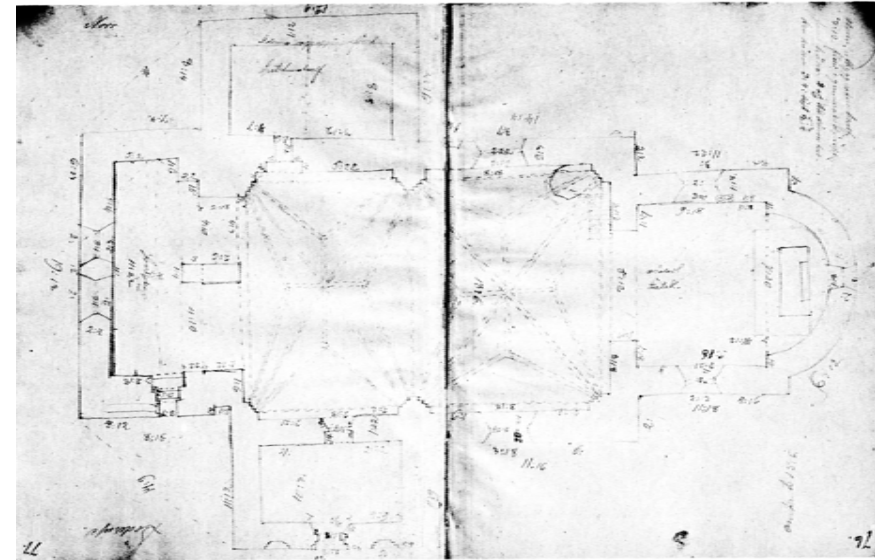

Fig. 6. C. G. Brunius, Löderups kyrka, planritning med måttangivelser, u.å. ATA, Brunii samling XXXIII, s. 87. Efter Ahlstedt-Yrliid 1976.

C. G. Brunius, Löderup Church, floor plan with measurements indicated. Undated.

Ombyggnaden var radikal och förvandlade Löderups kyrka från en romansk kyrka med absid, kor och långhus till en Bruniuskyrka, där kor och absid ersatts av ett polygonalt korutsprång och där långhusväggarna till stor del rivits ned för att ge plats för två stora korsarmar i norr och söder. Målningarna i absiden försvann definitivt, guldgrund och allt. Brunius hade ju redan 1850 dödförklarat dem i *Skånes konsthistoria*. Det faktum att målningarna då, ännu åtskilliga år efter sitt påstådda försvinnande, var så pass tydligt synliga genom putsen att Mandelgren kunde teckna av dem åtminstone i allmänna drag, och rimligtvis vid rivningen av absiden i början av sextioalet åter bör ha kommit i dagen, tycks inte ha rubbat Brunius tilltro till det en gång tryckta ordet.

Ödet vill alltså att samtidigt som Nils Månsson Mandelgren i sin primitiva ateljé i Paris med stor möda själv litograferar sina *Monuments scandinaves* bland vilka absiden i Löderup intar en stor plats, river den man, som Mandelgren upplever som sin vapenbroder i striden för de medeltida monumenten i Sverige, slutgiltigt det som en gång av en någotsånär sakkunnig bedömare beskrevs som ”det praktfullaste han sett av konst från denna tid”.

Noter

- 1 Mandelgren 1862, pl. II, fig. 6.
- 2 LUF, Mandelgrenska samlingarna, serie V, kapsel VII, Löderup.
- 3 Originalet har här en fyra och en sju skrivna över varann på ett sådant sätt att det är omöjligt att avgöra vilken siffra som skall ses som den definitiva.
- 4 LUF, Mandelgrenska samlingarna, serie V, kapsel VII, Löderup. Jfr även ibidem, Bjäresjö, ark 2: ”Kyrkoherde Ekdahl i Stockholm hade under sina antiquariska resor äfven besökt denna kyrka /Löderup/ och låtit borttaga kalkningen, så att han å inskriptionernas karaktär kunde sluta sig till att målningarna voro utförda under ofvan anförda tid /slutet av tolfte eller början av trettonde århundradet/. Då jag 1850 besökte denna kyrka voro målningarna ånyo öfverkalkade, hvilken ej kunde borttagas, men färgerna genomskymtade den tunna öfverkalkningen på flera ställen som i Ritningen är antydt.”
- 5 LUF, Mandelgrenska samlingarna, serie V, kapsel VII, Löderup.
- 6 Ibidem.
- 7 LLA, Löderups kyrkoarkiv, N III:I, samt LLA, Lunds domkapitel, Uppgifter i vissa ämnen insända av kyrkoherdar, Allmän serie F II ja: 45, Kyrkornas märkvärdigheter 1828, Ingelstads kontrakt.
- 8 LLA, Löderups kyrkoarkiv, K 1:2.
- 9 LLA, Löderups kyrkoarkiv, L I a:3, räkning nr 34, 1822.
- 10 Löderups kyrkoarkiv, Löderup, N I.
- 11 LLA, Löderups kyrkoarkiv, C 3. Texten lyder: Söndagen den 7 julii omkring kl. 2 ef.m. började det i trakten af Löderup att åska och starkt regna; hvarföre en mängd folk efter slutad Gudstjenst stannat kvar dels i kyrkan, dels i vapenhuset då åskan slog ner med en förfärlig knall på vestra tornet, hvarunder en del av kyrkan sträcker sig och hvarintill vapenhuset är nära beläget. Från torntaket följde strålen 2ne stora jernankare fästade i tornmuren afref där någon späckning, föll sedan ner på kyrktaket der den å nyo spridde sig. En del föll ut öfver Norra vapenhuset hvarst någon kalk och späckning är afslagen utanpå muren, och en del af sjelfva hvalfvet inuti. Starkaste slaget träffade Södra vapenhuset, der strålen gjordt en remna i kyrkmuren midt öfver vapenhuset, derpå sprungit ned på fler ställen å sidorna, afslagit kalken både utanpå och inuti vapenhuset. – En ung mjölnare från Tuemöllan i Löderup (Pål Andersson) som stod på en murad bänk ini vapenhuset just vid en öppning på gafveln föll genast död ned och kunde oakadt använd åderlätning och froteringar icke återfås till lif; den enda åkomma, som syntes på kroppen var en stor blå fläck i sjelfva brösthålan. En hustru (husm Ola Anderssons under N° 11 Löderup) som stod vid vestra vapenhusväggen föll och ned och bars ut orörlig, men återficks till sans, kräkte upp blod och kände en svår tryckning i bröstet. Ifrån det ställe der denna hustru stod, syntes strålen ha följdt stängen af en liten brandhake som hängde på vapenhusväggen, hoppat bort på en kopparspruta som och hängde der, och slagit på 2ne ställen späckningen så hårdt af väggen, att flis-stenarna hvaraf den består gått sönder. Straxt inom dörren i Kyrkan hade en stråle trängt in genom ett litet hål i väggen, plöjdt en stor såra i kanten af ett bräde, som utgör skiljevägg mellan stolarna och hvarest funnos flera spik islagne och träffade en åbo (Hans Nilsson på N° 45 Hagestad) att han måste bäras ut, var ganska svag och hade ett hål brändt på ena foten och strumpan. Flera menniskor utleddes ur vapenhuset, som hade fått mer eller mindre svåra slag i fötter och sidor. I hela vapenhuset var fullpackadt af folk, af hvilka en mängd dånade; eld skall hafva syntes öfverallt; de som icke dånade kände en stark slitning i hela kroppen – den vanliga känslan af ett elektriskt slag. I vapenhuset och kyrkan var länge en stark lukt af Svafvel. – Vid norra fönstret af kyrkan som är straxt vid predikstolen, hade en stråle sprungit ned å kyrkotaket, afrifvit späckning ur kyrkmuren och ett spån utaf fönsterbågen bredvid fönsterjärnet. På de grafstenar som ligga utanför vapenhusdörren, voro en mängd skärfvor afslagna såsom med ett huggjern. Icke minsta skada fans å blytaket hvarmed tornet och kyrkan är täckt, som visar att blytak måtte i vist afseende vara skyddande mot åskeld. Löderup d. 10. Julii 1833. M. Bruzelius.”
- 12 LLA, Löderups kyrkoarkiv, L I a:3, räkning nr 36, 1835.
- 13 I en artikel i Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift, Bd II, 1873-74, s. 59, skriver för övrigt Mandelgren, att han då han 1850 besökte Löderup fann att målningarna nyligen blivit öfverkalkade med ett tunt lager kalk.
- 14 Grandien 1974, 122 ff, 594.
- 15 LLA, Löderups kyrkoarkiv, L I a:3, räkning nr 70, 1839.
- 16 Ibidem, räkning nr 51, 1841.
- 17 Grandien 1974, 594.
- 18 Jfr C G Brunius i *Skånes konsthistoria* (1850): ”Under medeltiden stod målarekonsten lågt i jämförelse med den fulländning, som densamma efter reformationen upphunnit. Det måste likväl beklagas, att få målningar från den katholska tiden bibehållit sig intill våra dagar. [...] Ehuru figurerna förete grofva fel i teckning, proportion och perspektiv, och ehuru de sakna ledighet och riktiga dagrar och skuggor, och ehuru slutligen färgorna äro mycket skärande; så har likväl det hela genom sin mångfald och bjerthet stundom ett lif som väcker sannt intresse.” (s 606).

Otryckt material

Lunds Landsarkiv, Lund (LLA)

Löderups kyrkoarkiv

Lunds domkapitels arkiv

Lunds Universitets Folklivsarkiv, Lund (LUF)

Mandelgrenska samlingarna

Löderups kyrkoarkiv, Löderup

Litteratur

Brunius, Carl Georg. *Skånes konsthistoria för medeltiden*. Lund 1850.

Grandien, Bo. *Drömmen om medeltiden. Carl Georg Brunius som byggmästare och idéförmedlare*. Lund 1974.

Mandelgren, Nils Månsson. *Monuments scandinaves du moyen age avec les peintures et autres ornements qui les décorent*. Paris 1862.

—. ”Anteckningar om tekniken i våra gamla kyrkmålningar samt sättet att restaurera dessa”, *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift*, Bd II (1873-74): 59.

Rydbeck, Otto. *Medeltida kalkmålningar i Skånes kyrkor*. Lund 1904.